

Dževad Karahasan
VONJ PO STRAHU

prevedla Jana Unuk

Prebujal se je cele ure. Že celo krajšo večnost se je zadrževal v obmejnem svetu med blagoslovljeno samopozabo, ki jo ljudje uživajo v spanju, in budnostjo, ki jo obvezno spremljajo spomini, telo in zavest o tem, da je človeka dohitel še en dan, toda tudi zavest tega človeka, da on sam, ta človek, nima razloga in nima izhoda, zato tudi ta dan zanj ne more imeti niti smisla niti razloga. Ni mogel oceniti, kdaj se je to začelo, ker ni odpiral oči, ni imel razloga, da bi jih odprl, pri tem pa je upal, da ga bo spet sprejel spanec, srečna mala smrt, v kateri smo brez telesa in spomina. Vendar bi prisegel, da se je začelo dolgo pred svitom. Trmasto je mežal v norem upanju, da bo nekako zgrešil dan, ki prihaja, in potlačeval je, trudil se je, da bi potlačil, občutke in zavest o telesu, ki ga ni mogoče zanikati, o sebi in o dnevu, vendar mu je od vsega, kar je želel narediti, šlo od rok samo to, da je mežal. »Bilo bi pošteno, da bi te dan, ki se zagotovo ni zasvital tebi, zaobšel ali pa vsaj dopustil, da se ti izogneš njemu,« je napol mislil in z vsem svojim bitjem občutil Omar Hajam, ki je še vedno mežal in ki je dobro vedel, da bo tudi tokrat prikrajšan za tisto, kar se njemu zdi pošteno. Toda njemu se ne bo zasvitalo niti v tem dnevu, ki se zagotovo ni zasvital zaradi njega, kajti nič na svetu ni zaradi njega vse od tistega isfahanskega mraka pred kakšnimi štirimi desetletji, ko je našel svojo ženo Sukajno z licem na podu njune hiše. Od tistega dne ni niti enkrat občutil, da bi bilo

kaj, kar koli, zanj ali zaradi njega – ni se zanj niti zaradi njega zasvitalo, sadež na veji kakšnega sadnega drevesa ni dozorel zaradi njega, prav tako ni kdo česa skuhal zaradi njega ali zanj, nobena beseda ni bila izgovorjena zaradi njega ali zares namenjena njemu ...

Ko se je sprijaznil z neizogibnim, je odprl oči in v njih začutil močne bolečine, kot da bi jih sončni žarki dobesedno prebadali. Zamežikal je, toda bolečine so ostale, morda so se celo okrepile. Kot da bi imel na notranji strani vek bodice, ki bi se mu zabadale v zrkla. Spet je zaprl oči in pomislil, da je tepec. Čemu bi se silil, da odpre oči, če mu to povzroča bolečino, saj za to nima razloga, saj ga nikjer nihče ne čaka. Toda nelagodje je ostalo, tisti neprijetni občutek, ki ga ima človek v očeh od neprespanosti ali od preu-trujenosti, občutek, ki ga je imel vedno, kadar je pri slabi svetlobi sveče prebedel noč nad tujimi ali svojimi spisi. Takrat je, potem ko je noč preživel tako, vse jutro občutil v očeh takšen boleč pritisk. Toda od česa, zakaj ga občuti zdaj? Prejšnjo noč niti nočnega neba ni gledal pretirano dolgo, čeprav ga že dolgo samo to lahko malce potolaži. Situacija, v kateri se je znašel, je butasta, je pomislil, bodisi trpi bolečine, če odpre oči, ali pa neprijetni in boleči pritisk, če jih zapre. Med očmi in vekami je imel živo obarvano mreno, ki je bila ognjeno rdeča, kadar je zaprl oči, potem pa se je nekam ublažila in postala oranžna. Zdaj je bila še vedno oranžna, vendar je trepetala enako kot takrat, ko je bila rdeča.

Malo je privzdignil veke, tako malo, da so se trepalnice še zmeraj prekrivale ali prepletale, in mrena

se je obarvala živo rumeno, kot sonce v otroškem spominu. Zdaj ni bilo več bolečin, samo zopрно zbadanje v neprespanih ali utrujenih, morda prehlajenih očeh. Spet jih je odprl in se prepričal, da lahko gleda, zato se je usedel in vzravnal.

Rjuho in deko, s katerima se je pokril, ko je šel spat, je preko noči odrinil v kot, tako da sta bili zdaj zgneteni v eno kepo. Pomečkala se je tudi prevleka na blazini, in vidi se tudi lep kos blazine, z dvema, tremi rumenimi madeži, verjetno od volne, ki se je kdaj navlažila, mogoče od njegovega znoja, in se ni pravi čas pošteno posušila. Čeprav se je halat, v katerem je spal, malce spustil, ko se je usedal, so ostali kolena in goleni razkriti. Povsod po koži je videl velike temno rumene lise, ki mogoče niti ne izgledajo umazane, vendar zanesljivo izgledajo odvratne in takšne tudi so. To bi lahko vsaj ublažil z rmanovim oljem, če bi imel čas, da ga napravi in si ga vtre v kožo. Gležnji na obeh nogah so bili zelo otečeni, kar je znak, da telo zadržuje vodo. Moral bi piti koprivov in regratov čaj, ki uravnava mokrenje. Vendar bi bilo treba ob tem še malce pospešiti srce, v njegovih letih ni dovolj samo bolje izločati seč. Morda bi moral uživati več žafrana in ingverja, potem bi gotovo tudi čaja za mokrenje bolje delovala, on pa ne bi bil tako utrujen. Če bi poleg tega jemal vodo iz pomarančnih cvetov in cikorijino vodo, bi pospešil in okrepil srce, pa tudi kožo bi bolje očistil, tako da bi mu bil pogled nase manj odvraten. Žafran, še zlasti pa ingver bi mu moral izboljšati tudi prebavo, ki je že dolgo še malo slabša od slabe. Če bi si še za gležnje, ali bolje za

cele noge, pripravljaj kopeli iz trpotca, bi se veliko bolje čistil strupov in telesu ne bi bilo treba zadrževati toliko vode, s katero se brani pred lastnimi strupi. Za vsak problem so mu veliki učitelji pustili kakšno zdravilo, vendar mu niti oni niso pustili razloga za to, da bi ga jemal.

Trudoma se je spravil na vse štiri, nato pa se s težavo vzravnaval in se naslonil na zid, s katerim je bila ograjena streha. Šele zdaj je opazil, da je minilo že kar nekaj časa, odkar se je zdanilo, saj je zdaj videl sence. Začutil je, kako se mu halat lepi na hrbet, kar je pomenilo, da se je potil, ko je spal, ali zdaj, ko je ležal z zaprtimi očmi in poskušal nagovoriti spanec, naj se ga spet poloti. Slek si je halat in ga razprostrl po postelji, da bi se posušil. Zvečer, ko bo legel k počitku, mu bo vonj po znoju, ki se je zadržal v tkanini, gotovo šel na živce, ga naposled verjetno spravljaj ob pamet, vendar je lažje prenesti to kot zdaj oprati tega ali poiskati kak drug halat. Sicer pa ni nič slabega v prebedeni noči, če lahko pri tem gledaš veliki mir nočnega neba. Preplavilo ga je tiho veselje. »Hvala Ti, moj Gospodar, ker si ustvaril nočno nebo in mene vodil, da sem ga odkril,« je mislilo nekaj v njem, medtem ko se je trudoma spuščal s strehe v hišo. Star človek se težko vzpenja po stopnicah, toda še težje se spušča. Sestopal je z obrazom obrnjen k zidu, držal se je za ročaj ograje in si vsake toliko odpočival, s hrbtom ali s sprednjim delom telesa naslonjen na zid, kadar ni imel dovolj moči, da bi se obrnil. Tako je, medtem ko je počival z desno nogo na višji in z levo na nižji stopnici, na dnu želodca, že na prehodu k

preponi, opazil brazgotino, ki je ni videl še nikoli prej.

To ga ni presenetilo, že nekaj časa so se mu po telesu pojavljale brazgotine, ki jih prej ni bilo, in to na mestih, na katerih zagotovo ni imel nikdar vreznine ali kakšne druge poškodbe. Ali je to spomin telesa na poškodbe in žalitve, ki jih je pretrpelo v otroštvu? Ali je napoved bodočega razpadanja? Ali so to sporočila iz nekega življenja, ki bi ga lahko, ki bi ga morda celo moral preživeti, pa ga, glej, ni? Sicer pa so te brazgotine čez čas izginile, zato ni imel razloga, da bi se pretirano ukvarjal z njimi.

Ob vznožju stopnišča je moral malo dlje počivati. To ni bila prava utrujenost, vendar si je moral od-dahnuti, ker otrplemu telesu ni prijalo, da se mora premikati, in se je upiralo vsakemu gibu. Zdaj bi bilo najboljšo opraviti abdest in se zatem klanjati za sabah namaz, to bi ga ogrelo in razgibalo, in potem bi veliko lažje prenašal življenje. Moral bi se tudi obleči, niti malo veselja ne čuti ob pogledu nase, takole golega in posutega s temno rumenimi madeži, z žepi prazne kože, ki visijo kot mlahavo blago. Tu so bile nekoč mišice, tu je bilo polno in živo, vendar so se mišice sčasoma razpustile in zdaj koža, ki so jo napolnjevale in napenjale, mlahavo visi. Proti temu ni zdravila, kot ga ni proti smrti, vendar je to mogoče vsaj skriti pred pogledi, na primer tako, da se človek obleče. Še dokler je bil mlad in čil moški, se ni niti samemu sebi rad kazal takole razgaljen. Vendar bi se pred oblačenjem moral umiti, to pa je že pravi podvig.

Na mizi so ležali dve, tri suhe fige, malo kruha, komaj kakšni trije zalogaji, trdi ko kamen, in koščki sira, ki se je že zmehčal. Od sinoči, od večerje? Ne, ni večerjal, sinoči je prišel domov pozno in se takoj odvlekel na streho spat. Od včerajšnjega zajtrka? Bog vedi, od kdaj je, vsekakor tega ni več mogoče jesti. Njemu pa se niti ne ljubi iskati česa užitnega v hiši, v kateri verjetno itak ne bi nič našel.

Pogled se mu je ustavil na galabiji, ki je visela z vrat musandre, obešena na palico, s katero so se vrata zapirala. Pristopil je, povohal galabijo in se prepričal, da je čista. Gotovo je Taida, sosedka, ki malce skrbi zanj, kje v hiši našla umazano galabijo, jo oprala in jo nastavila sem, da bi mu padla v oči, kadar bo iskal kaj za obleči. Čiste galabije se je razveselil kot nepričakovanega darila. Spustil se je v klet, se umil, nato pa se vrnil v hišo in si navlekel to galabijo, nakar se je brez omahovanja in brez premišljanja odpravil iz hiše.

Nekaj korakov od svojih dvoriščnih vrat se je spomnil, da se ni klanjal za sabah namaz, malo zatem pa se je razjezil na samega sebe in se ozmerjal, ker je doumel, da se je sabah namaza spomnil samo zato, ker sta ga otrplost telesa in nespretnost gibov spomnili, da se je s klanjanjem za namaz želel ogreti in si omehčati mišice. Ali je mogoče, da ga je zapustila še molitev? Ali pa je sam izgubil sposobnost moliti? Besno je pljunil predse, se ozmerjal s cepcem in nadaljeval pot.

Ob vznožju hriba, na katerem je stala njegova hiša, sta se srečevali dve poti, od katerih je ena vodila proti

staremu mestu, druga pa navkreber, proti vasi, oddaljeni kakšne pol ure hoda. Dobrih sto korakov od tega razpotja je nekje sredi klanca stala hiša njegovih sosedov, okrog katere se je zdaj zbrala velika gruča ljudi in očitno o nečem živahno razpravljala. Krenil je navzgor, da bi videl, ali se je sosedom kaj zgodilo.

Ni se njim, temveč njihovemu psu. Nekdo mu je odrezal glavo in jo pribil na dvoriščna vrata, truplo brez glave pa pustil ležati ob dvoriščnem zidu. Dvoriščna vrata so bila na stežaj odprta, na dvorišču je na tleh sedela soseda in se, v duhu odsotna, z dlanjo udarjala po prsih, ne da bi se zavedala, kaj počne, medtem ko je njen mož izgubljeno taval po dvorišču, kot da bi kaj iskal. Nekdo od zbranih je Hajamu pojasnil, da so se prejšnji dan popoldne okrog hiše potikali trije mladeniči in si nekaj ogledovali. Bili so oblečeni v belo, z rdečimi jermeni čez prsi in rdečimi čevlji na nogah. Po tem so vsi zbrani skleпали, da je velika sreča, da so ubili samo psa in odpeljali pet ovac, saj ti v belih oblačilih in z rdečimi jermeni sicer zakoljejo hišne prebivalce ali vsaj enega člana družine, običajno očeta. Redka sreča je, če se zadovoljijo s tem, da odvedejo nekaj živine, domače in večji del živine pa pustijo pri miru.

Hajam je zamahnil z roko in pljunil, potem pa se je obrnil in krenil po klancu navzdol proti staremu mestu. Lovil je sapo, na trenutke je občutil, kako mu tisto, kar se je v njem razburkalo, stiska grlo in mračí pogled. Doumel je, kaj se je tu zgodilo, brž ko so omenili mladce v belem, z rdečimi jermeni čez prsi, človek, ki je govoril, še ni dokončal stavka, Hajamu

pa se je iz želodca že dvignilo tisto, kar mu zdaj veže sklepe in stiska grlo. Samo nekaj drobnih tatov se je opravilo tako, kot so opravljeni možje njegovega nekdanjega prijatelja Hasana Sabaha, in tem nesrečnikom ukradlo pet ovac. Vedeli so, da ne bo nihče niti pomislil na to, da bi preganjal možje Hasana Sabaha, zato so se oblekli kot oni in se potrudili, da so bili videti kot oni.

Ko je pomislil na Hasana, je v Hajamu zavrelo vse tisto, s čimer se je boril že več kot štirideset let – bolečina, jeza in obup, slutnja, da je Hasan naročil Sukajnin umor, in želja, da ta slutnja ne bi bila resnična. Toda tokrat je bilo tukaj še nekaj, spomin na Hasana ga namreč že dolgo ne spravlja več v to skoraj blazno stanje. Zapletel se mu je korak in skoraj bi se opotekel od jeze, ko se mu je zasvitalo, kaj je v tem danes novega: žali ga, da so Hasan in njegovi strmoglavili vse do sredstva, s katerim drobni tatovi strašijo reveže po vaseh in predmestjih. »Ali sem se res že spremenil v takšnega tepca?!« je pomislil. »Ali bi mi bilo lažje prenašati to življenjsko puščavo, če bi ostali strašni in mračni?!« Še nekaj časa se je pretvarjal, da razpravlja sam s sabo, in iskal dokaze, da se v njegovem življenju ne bo nič spremenilo, še zlasti ne na boljše, pa naj se s Hasanom in njegovimi zgodi kar koli. Pri tem pa je vedel, da gre za napuh, za tisto žalostno potrebo onesrečenih ljudi, da bi jim propad prinesla kakšna mogočna moč. Nič lažje mu ni prenašati nesrečo, če mu jo je prizadejala mogočna sila svetovnega pomena, in to sam dobro ve, vendar bi se v takšnem primeru najbrž lažje sprijaznil z njo.

Bil je že ob vznožju brega, ko mu je v spominu zazvenel Hasanov glas, ki ga zagotovo ni želel slišati. Govoril je o strahu, o katerem je pogosto, z veseljem in na dolgo govoril, kadar koli ga je bil Hajam pripravljen poslušati. »Človek je bitje strahu,« je modroval glas v spominu, »ni boljšega načina, da človeka preoblikuješ, od tega, da upravljaš njegov strah. Lahko iz njega narediš junaka ali modreca, pobožnega božjega služabnika ali živinče, ki ne izpoveduje ničesar, lahko iz njega narediš, kar koli hočeš in kar koli potrebuješ – samo če znaš upravljati njegov strah. Neki stari modreci učijo, da je človek žival brez krzna in perja, nekateri drugi spet, da je žival, ki govori, in da je to njegova poglobitna posebnost. Razodetje nas uči, da je človek edino bitje, ki poskuša spoznati svojega Stvarnika, številni naši učitelji pa verjamejo, da je naša poglobitna posebnost v tem, da vemo za svojo smrt in da to vedenje nosimo s sabo od malih nog. Vse to je gotovo res, niti tepec ne bi posumil o tem, toda jaz trdim, da je človekova najpomembnejša posebnost – njegov strah. Gotovo si opazil, da vsaka normalna žival beži pred tistim, česar se boji, zanje je strah razlog, da se čim prej oddaljijo. Samo človeka z nepremagljivo močjo privlači tisto, kar v njem zbuja strah, preplašeni človek se kot veja v vetru maje in niha med željo, da bi pobegnil pred tistim, česar se boji, in potrebo, da se temu približa in mogoče zlije z njim. Zakaj je tako? Zato ker človek svoj strah nosi v sebi, v žival pa pride od zunaj in izgine, kadar se žival oddalji od tistega, kar ga je izzvalo. Človek je edino bitje, ki strah nosi v sebi od rojstva, strah prinese s

sabo na svet, tako kot prinese srce ali potrebo po dihanju. Strah določa vse misli in čustva, ravnanja in vedenje svojega človeka. Od tvojega strahu je odvisno, kako boš molil k Bogu in kako boš jedel, kako boš šel v boj in kako hrepenel po ženskah. Tvoj strah določa, kaj ti bo v življenju pomembno in s kom se boš družil, kaj se boš naučil in o čem ne boš spoznal ničesar. Povej mi, kakšen je tvoj strah, in jaz ti bom povedal, kakšna bo tvoja usoda.

Zato ti pravim, da ima, kdor upravlja njihove strahove, moč nad ljudmi. Ne bi rekel, da danes obstaja kdo tak, danes je veliko strahov in veliko je tistih, ki jih izzivajo, vendar se mi zdi, da jih nihče ne upravlja zavestno in z jasnim namenom. Pravim pa ti, da bom to jutri jaz, ker sem prvi doumel, kako pomemben je strah. Jutri se me bodo bali sultani in vezirji, ker bodo vedeli, da jih moje bodalo lahko dohiti sredi njihovega dvora, pod vodo in vrh hriba, v ženskem naročju, za mizo in na molilni preprogi. Meni ne bodo mogli ubežati, tako kot ne grdi misli in svojemu strahu, in kar je najhujše – to bodo dobro vedeli. Mene se bodo bali tudi reveži, ker ne bodo razumeli tega, kar počnem, in bodo mislili, da sem okruten in mogoče nor. Celo moji možje se me bodo bali, ker bodo mislili, da se ničesar ne bojim in da sem zato pripravljen na vse in sposoben vsega. Jaz bom, kot vidiš, določal, kako se bo kdo bal, in zato bom vladal svetu. Jaz bom upravljal strahove ljudi, in s tem jih bom preoblikoval in popeljal k resničnemu spoznanju.

Najbrž si opazil, da ima strah svoj, čisto poseben vonj. Zamisli si svet, nad katerim, kakor oblak, lebdi

ta vonj ali ga, še bolje, napolnjuje, istočasno puhti iz vsakega od živih ljudi in ga obkroža. To bo svet pametne resnosti in prizadevanj glede poslednjih reči, ne pa prevrtljivi svet površnega džumbusa in lažnega veselja. Verjemi mi, da bo to dober svet, jaz pa ga bom oblikoval, že vem kako.«

Začel ga je oblikovati manj kot leto dni po tem, ko je to zaupal svojemu prijatelju Hajamu, z umorom velikega vezirja Nizamula Mulka, mogoče pa tudi z umorom Hajamove žene Sukajne. Tega so se lotili z namero, da vse postavijo na glavo in ustvarijo nov svet, pri tem pa trdijo, da bo svet šele zdaj stal na nogah, in ne na glavi, torej tako, kot je treba. Zdaj pa poglej, kam so prišli. Je tole resnično najpomembnejša sprememba sveta, ki jo je njegovemu nekdanjemu prijatelju uspelo sprožiti? Je mar to njegov novi svet? Da se za strahom, ki ga je zasejal po svetu, skrivajo kurji tatovi in žeparji? Lepo se je proslavil!

Ali se je splačalo zaradi tegale ukreniti vse, kar so Hasan in njegovi ukrenili? Ubiti toliko ljudi, razširiti po svetu toliko praznine, opustošiti tudi življenje Hasanovega prijatelja Hajama? Svet, glej, diši po strahu, tako kot si je Hasan svojčas želel, od vsakega človeka, s katerim se je zdaj pogovarjal, je smrdelo po strahu razločnejše in močnejše kot po znoju, toda kakšna korist je bila od tega?! Kaj je s tem pridobil Hasan, kaj svet, kaj njegovi privrženci? On se je zakopal tam gori v Orlovskem gnezdu, osamil se je in se skril pred ljudmi, ubil, kot govorijo, oba sinova, ženo in hčer pa pregnal stran od sebe ... Ljubi Bog bedake najhuje kaznuje s tem, da jim izpolnjuje želje.

Vse to narediti zato, da bi kurji tatovi, zakrinkani kot njegovi ljudje, lahko nekaznovano ukradli tujo kokoš! In da bi se njegov prijatelj Hajam zakopal tu, v Nišapurju, skrit pred ljudmi in svetom, toda na žalost ne tudi pred samim seboj.

Spet je zamahnil z roko, pljunil in pospešil korak. On tega ne more in noče vedeti, on se je po Sukajni smrti umaknil sem, v Nišapur, v upanju, da se bo umaknil pred svetom, toda tudi pred lastnimi spomini in vprašanji. Tudi tukaj so ga dosegale novice, da izginjajo države in nastajajo nove, in to s hitrostjo, s kakršno so nekoč rasle in se rušile hiše, vendar je njemu uspevalo o tem izvedeti dovolj malo, da mu je vse to ostajalo megleno in daljno. Dosegale so ga tudi vesti o nenehnih vojnah, ki so včasih v nekaj mesecih izbrisale cela prastara mesta, njega so te vesti dosegale, ker tega ni bilo mogoče preprečiti, vendar jih je v istem hipu pozabil ali odrinil na rob zavesti. Toda kako se skriti pred samim seboj, kako sebe odriniti na rob zavesti ali popolnoma izriniti iz sebe?! Človek se ne more skriti pred sabo niti se ozdraviti samega sebe, ne more se otresti spomina, tako kot se ne more osvoboditi svoje kože. Morda zato, ker se koža, kosti, notranji organi spominjajo vsaj toliko, kolikor se spominjata zavest in duša? Saj sam že dolga leta ni nič več drugega kot niz spominov, vzdihljajev in podob, vse zunaj tega je golo znanje. »Tisto pa, kar je v meni, kar je edini stvarni jaz, ne potrebuje dovoljenja, zato da me spomni nase,« je ogorčeno pomislil.

Ob Nišapurju se je, kot ob večini islamskih mest, razprostiralo staro mesto, zgrajeno v predislamski

dobi. Po arabski osvojitvi Perzije so na obrobju dotedanjih mest začela poganjati naselja, ki so hitro rasla, ker se je vanje naseljevala nova elita, ki ji je pripadalo bogastvo od osvajanj, novih obrti, trgovine, medtem ko so po starih mestih še naprej živeli reveži in Zerdušтови izpovedovalci, ki so ostali po svojih hišah in na svojih posestvih. Ta mesta, oropana dohodkov in bogastva, so se počasi krčila, postajala zapuščena, prehitro in grdo so se starala. Tudi v njih je zagotovo raslo število hiš in njihovih prebivalcev, vendar so se po vsem drugem manjšala, kot da bi nove mestne četrti iz njih izsesavale moč in življenje. Edini živahni kraji in zbirališča ljudi so bili po starih mestih hani za revnejše popotnike, ki si niso mogli privoščiti bivanja v boljših in uglednejših hanih iz novih naselij, in krčme, v katerih so stari meščani odkrili dober in zanesljiv vir zaslužka. Še naprej so namreč proizvajali ter prodajali vino in druge opojne pijače, ki jih muslimani niso smeli niti proizvajati niti z njimi trgovati, in če so vsaj del svojih proizvodov lahko prodali v lastni krčmi, jim je bil obilni zaslužek skoraj zagotovljen. Po krčmah so se dobivali nemuslimani, ki so živeli v mestih, siromašnejši popotniki, ki so se v njih znašli, muslimani, nagnjeni k pitju, tako imenovani svobodomisleci, brezdelneži in ovaduhi, nesrečniki, ki so si zaslužek poiskali v tem, da so muslimanom iz novih mestnih četrti skrivaj prodajali pijačo, ki so jo kupili tukaj, vendar so se tu oglasali tudi številni drugi. V krčme so tako redno zahajali ljudje, nagnjeni k svobodnemu, razuzdanemu pogovoru, saj se je tukaj smelo na glas povedati to, kar se drugje ne bi

smelo niti zašepetati, bodisi zato, ker je proti oblasti in potemtakem nevarno za življenje, bodisi ker je proti morali, umazano in nespodobno ter človeka osramoti, ali pa je blazno in ogroža zveličanje duše ali ji vsaj otežuje pot na oni svet. Prihajali so še tisti, ki se radi grobo pošalijo ali spremljajo takšne šale, ker sta se tukaj zanje vedno našla kratkočasje in užitek. Našla sta se, ker so se tukaj zbirali tudi nesrečniki, ki so bili pripravljeni pretrpeti vsako žalitev, grobost in ponižanje za kozarec vina, ali celo brez tega plačila, zaradi kakšnega lastnega grenkega užitka v tem, da so razžaljeni pred pričami. Redno so seveda prihajali tudi ljudje, željni ženske družbe, ki ne obvezuje k ničemur, ker ne pušča niti sledov niti spomina, pa vendarle prinaša neki čemerni užitek vsakomur, ki je pripravljen privoliti vanj in se zadovoljiti z njim. Že dolga leta je Hajam zabijal dneve na takšnih krajih, največ v vselej polni krčmi pri Buzurgomidu, ugle-dnem in bogatem Zerduštovem izpovedovalcu, ki je po zaslugi svojega bogastva, kadar je hotel, zlahka prišel do prvih mož v mestu.

Krčma je zavzemala celotno pritličje velike Buzurgomidove hiše ter celotno notranje dvorišče. Znotraj so bili porušeni vsi pregradni zidovi, tako da je nastala ogromna dvorana, v kateri bi bilo dovolj prostora tudi za dobrih sto ljudi. Ta dvorana je bila z nosilnimi stenami razdeljena na tri prostore, potem pa je bil vsak od teh prostorov s spretno postavitvijo lesenih klopi, ki so okrog ene ali dveh miz zapirale skoraj polni krog ali pa polkrog, razdeljen na dva, tri prekate, v katerih so ljudje lahko sedeli in uživali v

družbi, pitju in pogovorih ter bili kar dobro zakriti, vsekakor pa jih pri tem niso motile druge podobne družčine. Podobno je bil urejen tudi vrtni del krčme, v katerem je bila vsaka miza z grmi jasmína, rožnimi grmi ali kakšnim drevesom dobro skrita pred pogledi od strani. Tako je bilo za vsakim omizjem prostora za kakšnih deset ljudi, ki so se lahko nemoteni in skoraj popolnoma skriti, v drevesni senci in obdani od prijetnih vonjav, posvečali svojim slabostim ali iskanju pozabe.

Hajam je dvakrat obšel celo krčmo, tako zaprti kot vrtni del, ne da bi prepoznal svoje mesto. Nekajkrat je zastal in tuhtal, ker so za dvema, tremi mizami se-dele družbe, v katerih je imel znance, s katerimi bi se lahko krajši čas družil, vendar je po kratkem raz-mišljanju iskal naprej, saj ni videl razloga, da bi se pridružil tem ljudem. Pri tem pa je vedel, da bo kljub vsemu prisedel za katero od teh miz, saj je imel enako malo razlogov za to, da bi se obrnil in odšel domov, da bi iskal kje drugje, da bi sploh dihal ali gledal nao-krog. Naposled je res naredil tako, prisedel je za mizo v kotu prve sobe, ker je tukaj sedel simpatični čudak Bajazid, ki so ga klicali Dva brata in s katerim se ne-kako nisi mogel počutiti neprijetno.

Bajazid je vzdevek Dva brata verjetno dobil zato, ker ga zagotovo nihče v mestu ni slišal, da bi kdaj rekel »jaz«, zagotovo pa so ga morali vsi, ki so ga sploh slišali govoriti, vsaj desetkrat slišati, kako pravi »midva dva brata«. Tu pa tam je kdo v mestu še vedel, da je njegovo pravo ime Bajazid, toda najbrž nihče ni poznal pravega imena njegovega mlajšega brata, ki so ga vsi klicali gazi Duldul. Brata sta osirotela, ko je bilo Bajazidu štirinajst let, tako da je bil istočasno oče, mati in starejši brat v družini, ki sta jo sestavlja-la. Z občasnimi zaslužki in s pomočjo dobrih ljudi, ki se na srečo najdejo vedno in povsod, mu je uspelo obdržati pri življenju sebe in brata. Z osemnajstimi leti je dobil službo v neki šoli za revne otroke, tako

da se mu ni bilo več treba tresti za kruh. Menjaval je šole in predmete, ki jih je učil, toda nikdar mu ni uspelo priti na katero od šol, v katerih so spodobno zaslužili. Pa vendar mu je od borne učiteljske plače uspelo prihraniti dovolj, da je »malemu«, kot je klical svojega mlajšega brata, priskrbel dobro vojaško opremo in mu poiskal učitelja, ki ga je izuril za donosni poklic vojščaka. To je bila, kot se je izkazalo, izjemno dobičkonosna poteza, saj si je mladenič v stalnih vojnah, ki so si neprekinjeno sledile druga za drugo, priboril slavo in ugled, o čemer je dovolj povedalo to, da so ga soborci poimenovali Duldul, najbrž po belem mezgu, ki ga je Poslanec podaril Aliju. Toda »mali« si je poleg slave in ugleda pridobil tudi veliko bogastvo, tako da brata že kakšnih petnajst let živita v pravem blagostanju. Že deset let gazi Duldul ne hodi na vojno, preselila sta se v veliko novo hišo, toda še naprej živita sama, brez žen in služabnikov, Bajazid še naprej uči na revnih šolah in skrbi za »malega«, tako kot je počel, ko sta bila otroka. Kadar koli nanese priložnost, s skrbjo in ponosom govori o »naju dveh bratih« in opozarja na nesreče, ki danes grozijo poštenemu človeku.

Desno od Bajazida Dveh bratov je sedel Ibn Mašiš, ki so ga klicali Nakladač, gradbeni podjetnik, sin nekega uglednega zidarja, ki si je nakopičil neprecenljivo bogastvo, odkar so svet zajeli stalni in veliki neredi. Zdi se, da njega neredi in nenehni spopadi, ki morda niti niso prave vojne, vendar so za življenje posameznikov in skupnosti v marsičem še hujši od pravih vojn, niso ovirali niti pri poslih niti v življenju. Pojavil

se je v kraju, ki so ga zajeli spopadi, brž ko so se pokazali znaki izčrpanosti pri eni ali obeh spopadajočih se straneh, in začel kupovati ruševine ali zemljo, še preden so boji ponehali, potem pa je zbral ljudi ali pripeljal svoje iz Nišapurja in začel z izdelovanjem zidakov, surove opeke, zidnih in strešnih plošč. Čim so boji ponehali, je Nakladač začel z gradnjo in prejel kot čez leto dni drago prodajal džamije in šole, hammame in bolnišnice, postavljene na ruševinah, ki jih je kupil za bagatelo. Prodajal je, po ceni, ki jo je določil sam, tudi zasebne hiše družinam, ki so iz teh malih vojn prihajale bogatejše, kot so vanje vstopile, ter so zdaj zase iskale bivališče, ki bi na prvi pogled opozarjalo na njihovo pravico do novega položaja v družbi. Tudi tistim, ki so izgubili vse ali skoraj vse, je Nakladač lahko pomagal, na primer tako, da jim je dajal svoje hiše v zameno za njihovo zemljo. Po zaslugi takšnih poslov je njegovo bogastvo raslo z vsakim novim spopadom, on pa je razlagal, da sta gradbenik in vojščak brata ali vsaj družabnika, ker bi prvi kaj hitro ostal brez dela, če drugi ne bi rušil in mu s tem delo ustvarjal. Najbrž zato niso hotele potihniti zgodbe, da pogosto z velikim denarjem poskušal nagovoriti katerega od novoimenovanih sultanov, kanov in šahov, naj zaneti kakšno vojno, in da se nameri, da tudi staremu sultanu v Isfahan pošlje dragocene darove, potem pa ga prične po svojih ljudeh na dvoru nagovarjati, naj se zaplete v kakšno vojnico, ki je sultan z njegovo močjo ne more izgubiti. Sicer pa se Nakladač ni niti trudil, da bi takšne zgodbe zani-

kal ali ovrigel, mogoče so se prav zato vztrajno širile in množile.

Levo od Bajazida Dva brata je sedel Ali Rizah, čudak, ki mu je bilo pol mesta naklonjeno in ga je čez vse razumne mere hvalilo, druga polovica pa ga je srdito obirala in o njem govorila samo slabo in še slabše od slabega. Ob torkih je Ali Rizah obiskoval sirotišnice in otrokom delil drobna darilca, se z njimi pogovarjal in igral, ob petkih pa je obvezno hodil v bolnišnico in se pogovarjal s tistimi bolniki, ki jih ni nihče prišel obiskat. Marsikdaj se je v pogovoru s takšnim nesrečnikom pomudil celo uro ali še dlje. Zanimal se je zanj, hotel je izvedeti, od kod je in zakaj nihče ne prihaja k njemu, za čim boleha in koliko upanja ima v ozdravitev, kaj potrebuje in kaj bi želel, da mu prinese naslednji petek, ko ga bo spet prišel obiskat. In potem se je naslednji petek prikazal s tistim, kar si je bolnik prejšnji petek zaželel, in se spet dolgo, skrbno in prijateljsko pogovarjal z njim. Tisti, ki ga niso marali, so trdili, da Ali Rizah ne mara ljudi in da takšnih stvari ne počne zato, ker bi bil dober, temveč se s temi dobrimi deli poskuša oprati grehov, s katerimi se je umazal, ko je muslimanom prodajal opojne pijače, trgoval z ukradeno robo in vojaško opremo, pobrano po bojiščih, ter se ukvarjal s še sramotnejšimi kupčijami. Zakaj ne izkazuje dobrote navadnim siromakom, ki jih je mesto polno? so spraševali tisti, ki jim je šel Ali Rizah na jetra, vsakemu našemu siromaku pa tudi vsakemu izgnancu in nesrečniku iz okolice, kakršnih je v mestu na stotine, bi bila dobrodošla, če nič drugega, vsaj lepa beseda.

Toda ne, on teh sploh ne opaža, temveč se z veliko ljubeznijo pogovarja s tujci v bolnišnici, obiskuje jih in tolaži kot njihov najbližji, ob torkih pa nosi darila pankrtom v sirotišnicah, kot da so vsi njegovi pankrti. Bili so prepričani, da Ali Rizah to počne zato, ker se takšna dobra dela vidijo in priznavajo, o njih se govori, njemu pa prinašajo pohvale. Pa tudi Ali Rizah sam je po svoje dajal prav tistim, ki so govorili tako, ko je pripominjal, da »našim siromakom« pomagajo vsi, in torej ni razloga, da bi to počel še on. »Kdo pa se bo spomnil teh mojih nesrečnikov, če se jaz odvrnem od njih?!« je spraševal tiste, ki so njega spraševali, zakaj ne pomaga »našim siromakom«. Razen tega ni nikdar izrazil suma o prepričanju, ki so mu ga pripisovali klevetniki, namreč o mnenju, da tudi Bog bolje vidi in bolj ceni dobra dela, ki jih človek izkaže tistim, na katere so vsi drugi pozabili.

Levo od njega je sedel mladenič, še skoraj deček, izjemno svetle, pravzaprav bele polti, kot da v obrazu ne bi imel niti kaplje krvi ali pa bi na njem nosil masko iz bele moke. Tega mladeniča je Ali Rizah zadnji čas obiskoval v bolnišnici, ta pa je nato iskal in našel svojega dobrotnika, potem ko so ga »pregnali iz bolnišnice«, kot je to opisal sam. To je bilo edino, kar je v svoji situaciji lahko storil, ali vsaj edino, kar mu je padlo na pamet, kajti tukaj, morda pa tudi na vsem svetu, ni imel nikogar in ničesar. Vedel je, da ne more ostati pri dobrem starcu, vendar je, ko so ga odpustili iz bolnišnice, prišel, da bi bil ob njem, dokler mu ne pade na pamet kaj, kar bi lahko ukrenil sam s sabo. Kajti človek se ne more premakniti,

če so mu odprte vse poti, kar jih je na svetu, človek potrebuje eno ali dve, tri poti, ki se mu ponujajo in so njegove, da bi se premaknil in krenil po kateri od njih. Tako je pojasnil svoj prihod Aliju Rizahu, ki ga je zaskrbljeno vprašal, ali namerava ostati z njim in iti k njemu domov, da bi na primer živel pri njem ali kaj takega.

Poleg neznanega mladeniča je sedel najbolj znan nišapurski pijanec Ebu Lula, zadnji živeči potomec znane plemiške rodbine, ki je v zadnjih treh desetletjih nemirov izgubila vse, kar je imela, pri tem pa se še iztrebila z zemeljskega površja, padajoč v bitkah ali umirajoč v miru. Čeprav reven kot cerkvena miš, je Ebu Lula še zmeraj deloval imenitno in bil zaželen tovariš za omizjem. Ker je bil načitan in prijeten sogovornik, je znal poslušati kot nihče na svetu ter s posrečeno pripombo na koncu pokazati, da je zares poslušal in razumel tisto, kar je slišal. Užival je v vsakem požirku in zalogaju, od njega si se zares lahko naučil, kako je treba jesti in piti, zato so pametnejši izmed jarih bogatašev to tudi počeli, pri tem pa so ga, kadar so le mogli, vabili za svoje omizje. Nikoli ni za nič prosil, samo dopuščal je, da mu kaj plačajo ali da mu tu in tam kaj podarijo. Redko je bil pijan, sploh dokler je bil mlajši, zdaj ko se je nagibal k starosti, pa se je to vendarle dogajalo vse pogosteje. Takrat je, in to samo takrat, kadar je bil popolnoma pijan, govoril o sebi. Toda to je počel nenaravno glasno, tako da je pritegnil pozornost vse krčme, in ne samo ljudi, s katerimi si je delil omizje. Najbrž se je zato v mestu veliko govorilo o njegovih pijanskih izpadih; vsekakor

veliko več, kot so si ti izpadi zaslužili. Sicer pa to niso bili pravi izpadi, saj ni nikdar nikogar udaril ali užalil, ni prevrnil mize ali koga polil s pijačo, samo dajal je duška čustvom, ki so ga preplavila, osvobojena in okrepljena zaradi pijače. Kadar je pijača odprla zapornice, ki jih je postavil vsakemu razmišljanju in govorjenju o sebi in svoji usodi, je Ebu Lula vstal in gromko naznanil, da je svoje življenje zapil – vse sposobnosti, želje, potrebe in ostalo, kar v življenje sodi. Ko je vzkliknil, da je zapil svoje življenje, so vsi pogovori v krčmi potihnili in vse oči so se obrnile proti njemu, saj so ljudje vedeli, da bodo sledile zanimive besede, o katerih se bodo v mestu pogovarjali še dneve. Takrat je, ker je najbrž menil, da mu splošna pozornost daje pravico do tega, začel glasno razmišljati, na primer o tem, da bi dejansko moral reči, da je svoje življenje popil in pomokril. Kajti življenje teče, življenje je kot voda in mleko, vodo in mleko, ki smo ju popili, pa moramo z mokrenjem izločiti. Glejte, tako mora človek pomokriti tudi svoje življenje, če ga je popil, tako mora pomokriti vino, ki ga je zlil vase. Skoraj vedno je govoril približno to ali kaj temu podobnega, vendar so njegova glasna in preglasna razglabljanja vedno naletela na hvaležne poslušalce, ki so jih cele dneve pripovedovali naprej. Medtem ko je govoril, pa je mahal ali udarjal s pestjo desne roke po dlani leve, hlupal je in se dušil od močnih čustev, ki so mu vrele v grlo in mu prekinjala dih, s solzami v očeh ali na obrazu. Dogajalo se je celo, da se je med svojim razmišljanjem o sebi zgrudil, toda dan ali dva

zatem je spet sedel v kakšni krčmi, prijeten in zaželen tovariš za mizo, kakršen je bil od nekdaj.

Za mizo so bili še trije ljudje, ki jih Hajam ni poznal, zato se je stisnil med neznanega mladeniča in Alija Rizaha, da se mu ne bi bilo treba spoznavati z njimi, kar bi vsekakor moral storiti, če bi se usedel na njihovo stran mize.

Nakladač je pripovedoval, da je nedaleč od tod, v lepi županiji, kak dan ježe proti Belhu, dobil veliko zapuščeno vas v zameno za hiše, ki jih je zgradil na obrobju Nišapurja. Nekdanji vaščani so mu bili hvaležni, ko jim je ponudil te hiše v zameno za njihove ruševine in zemljo, ki je niso več mogli obdelovati, ker so bile te hiše praktično v mestu, mesto pa danes ponuja veliko več varnosti, kot bi je mogli imeti na vasi, čeravno bi bila dvakrat večja od njihove. Ko pa je človek enkrat prišel v mesto, si bo sčasoma poiškal tudi kakšen zaslužek, saj ljudje vedno preživijo tam, kamor jih je življenje pripeljalo. Nakladač je na terenu njihove vasi, kjer je imel vodo in rodovitno zemljo, v manj kot letu dni postavil dva karavanse-
raja, kakšnih trideset velikih, skoraj razkošnih hiš ter džamije, šole in vse ostalo, kar spodobno nase-
lje potrebuje. Zdaj je to naselje preraslo v mestece, ki mu je že prineslo več kot sto petdeset tisoč zlatih dinarjev čistega dobička, skoraj vsak dan pa mu pri-
nese še kaj malega za povrhu. Skoraj vsi ljudje, ki so nekoč živeli tam, zdaj delajo zanj, tukaj v Nišapurju, in mu s svojim delom prinašajo zaslužek, s svojimi zgodbami pa ugled in slavo dobrotnika ... Vse to pa samo zato, ker je v pravem trenutku imel pravo idejo.

Dobra zamisel je najdragocenejša stvar pod soncem, je Nakladač prepričeval poslušalce za mizo in to dokazoval s svojim primerom, saj on, glejte, sedi in se kratkočasi z njimi, bogastvo pa se mu veča samo od sebe, samo zato ker ga je v srečnem trenutku prešinila prava zamisel.

»Blagor tebi,« ga je pohvalil Bajazid Dva brata, »zdaj si lahko odprtih rok. Jaz mislim, da je najbolj pomoči potrebna Bistamijeva džamija v Novem mestu, tja se je v letu dni zgrnilo več kot tisoč nesrečnikov, ki so pribežali z vseh vetrov. Če mene vprašaš, tam bi moral biti res odprtih rok.«

»O čem pa govoriš?« je vprašal Nakladač po krajšem premolku.

»O sadaki, o čem drugem bi? Nima smisla dajati sadake tam, kjer ljudje že imajo to, kar potrebujejo,« je pojasnil Dva brata.

»Kakšne sadake?« ni mogel razumeti Nakladač.

»Menda daješ, kot sadako, del tistega, kar zaslužiš. Čemu bi sicer pridobival bogastvo?!«

Na to je Nakladač pojasnil, da ne daje sadake in da bi, če bolje razmisli, lahko rekel, da iz dna srca sovraži ali vsaj prezira reveže. Ti ne bi bili revni, če bi hoteli misliti in delati, jih je prepričeval Nakladač, sramota je biti reven danes, ko je na svetu toliko dela in zaslužka.

Dva brata je na to razmišljanje odgovoril s pravim predavanjem, kot da bi ga Nakladač spomnil na to, da si vse življenje služi kruh kot učitelj in da je ljudem dolžen pojasniti tisto, kar jim ni jasno. Opomnil je, da smo življenje dobili v dar in da srečni med nami

dobijo v dar tudi vse tisto, zaradi česar se splača življenje prenašati, stvari, kot so ljubezen, prijateljstvo, veselje. Ničesar od tega ne moremo zaslužiti, pridelati ali kupiti, to nam ljubi Alah podarja od svojega izobilja, s tem pa nas zavezuje, da tudi mi darujemo potrebnim od tistega, kar imamo. On od nas zahteva, da imamo radi reveže, tako kot ima On rad nas.

»Zakaj pa jih ne bi imel kar takoj rad sam, zakaj brez potrebe komplicira?« ni razumel ali pa se je samo delal, da ne razume, Nakladač.

»Saj jih ima rad, On ima rad vse, kar je ustvaril, mogoče reveže bolj kot tebe in mene, mogoče njih najbolj, mi tega ne moremo vedeti.«

»Ampak zakaj vpleta mene?! On jih spravlja na svet, ker jih ima rad, potem pa od mene zahteva, naj jih vzdržujem. Kje je v tem logika?«

»Ni logike, ta pri tem prav nič ne pomaga,« mu je potrpežljivo pojasnjeval Dva brata. »Niti življenja niti tistega, zaradi česar ga je vredno živeti, ni mogoče doumeti z logiko.«

»Jaz pa bi, glej, ostal pri tem, kar lahko doumem z logiko, pa četudi se mi zato ne bi splačalo živeti,« je zaključil Nakladač.

Ebu Lula je naznanil, da izjemno spoštuje delo in zaslužek, saj sam že leta živi od dobrote ljudi, ki delajo in služijo. Toda še nikdar ni srečal človeka, ki bi mu to zadoščalo. Lepo je delati in zaslužiti, o tem ne dvomi nihče, toda to ne more zadoščati celotnemu človeku, moraš biti bodisi hud neotesanec ali imeti povsem topo pamet, če ti je to dovolj.

»Jaz mislim, hakim, da bi se moral tukaj vmešati ti,« je Nakladač ogovoril Hajama, ki ga je samo premeril in skomignil z rameni.

Hajamu ni bilo treba niti reči niti pokazati, kako zelo se mu ne ljubi sodelovati pri tem pogovoru, saj je Ali Rizah izjavil, da se najbrž zato otrokom do petih let, mogoče pa še dlje, ne sme dovoliti, da bi počeli kaj koristnega. Celó učiti se smejo samo skozi igro, niti v šolo ne smeš otroka dati pred šestim letom. Samo igra, toda vsega najpomembnejšega se naučiš z igro, je menil Ali Rizah.

»In kaj nam to pove?« je vprašal Nakladač, ki ni več mogel skrivati jeze, čeprav se je trudil, da bi govoril vedro, na pol poti med resnim in šaljivim pogovorom, s katerim se prijetno zabija čas.

»Najbrž pove, kako pomembna je igra?« mu je Ali Rizah odgovoril z vprašanjem. »Naučil si se hoditi in jesti, jokati in ljubiti starše, smejati se in razlikovati noč od dneva, vse z igro. Ne moreš pa se igrati, če si se ves predal koristi.«

»Kaj vas je danes vse tako razburilo bogastvo?!« se je začudil Nakladač. »Kot da ne bi obstajalo nič hujšega od bogastva!«

»Obstaja, ampak bore malo,« mu je odvrnil Dva brata.

Na to so se vsi zasmeli, Nakladač morda najglasneje, vendar ni mogel, morda pa niti ni poskušal skriti, da se v tej družbi ne počuti dobro in da pogovor teče proti njegovi volji in pričakovanjem. Morda se je zato, brž ko je potihnil smeh, stresel nad Bajazidom Dva brata.

»Ni vam po volji bogastvo, kajneda?« je vprašal Nakladač, pri tem pa se trudil, da bi zvenel porogljivo. »Zato pa se vam tudi godi tako, kot se vam: živite iz dneva v dan, stežka povežete konec s koncem, prebivate se skozi življenje, kot da vijugate med dežnimi kapljami. Bogati pa živijo in gradijo, uživajo v vsem, in kadar se naveličajo, si izmišljajo nove užitke. Zgledujte se po njih, ljudje moji! Treba je živeti svoje sanje, ne pa sanjati svoje življenje.«

»Bog ne daj!« je ušlo Hajamu.

»Kaj pa ti je?« se je začudil Ebu Lula.

»Zamisli si, da bi moral kdo živeti more, ki jih pogosto sanjam jaz!« mu je odvrnil Hajam z nehlinjenim strahom v glasu. »Kakšna kazen bi bila to, človek! Naš Ibn Mašiš pa želi ravno to, in to sebi samemu. Sovražniku že še, ampak da bi sebi?!«

»Ti prav dobro veš, kaj sem mislil in kaj želim,« se je obregnil Nakladač, ki ni skrival, da je ves zakuhal od jeze.

»Jaz bi se vprašal, zakaj sanjam more, ne pa da o tem javno govoriš,« se je vmešal eden od neznancev, vendar ga Hajam ni počastil niti s pogledom, kaj šele z odgovorom.

»Poznam, dragec, poznam vse tvoje misli,« je Hajam nepotrpežljivo ogovoril Ibn Mašiša, ki so ga klicali Nakladač. »Zato se tudi zgražam, samo zato, ker poznam tako tvoje misli kot vse drugo tvoje.«

»Kako tudi ne bi poznal?!« se je posmehoval Nakladač. »Takšen človek s takšnim ugledom!«

»Za to ni potreben ugled, ampak pamet,« ga je poučil Hajam, še vedno nepotrpežljivo.

»Ti pa imaš, mašalah, oboje, samo ne vem, ali več ugleda ali pameti.«

»Zamisli si neko število,« mu je predlagal Hajam po krajšem razmisleku. »Katero koli, po svoji izbiri.«

»Zamislil sem si ga,« mu je odgovoril Nakladač.

»Pomnoži ga s pet. Si?«

»Čakaj, potrebujem košček papirja,« je prosil Nakladač, malo zatem pa izjavil, da je opravil izračun, ki mu ga je Hajam naložil.

»Zdaj pa od števila, ki si ga dobil, odštej tretjino,« mu je naprej naročal Hajam. »Si? Zdaj število, ki si ga dobil, deli z deset. Si? Preveri vse izračune doslej, v njih ne sme biti napake.«

Dva brata se je nagnil k svojemu sosеду za mizo in sta skupaj ponovila vse računske operacije, ki jih je Nakladač doslej izvedel. Izjavila sta, da je vse v redu.

»Zdaj temu, kar sta dobila, prištejta zapovrstjo tretjino, polovico in četrtno števila, ki si ga je Ibn Mašiš zamislil. Sta končala? Koliko sta dobila?«

»Oseminšestdeset,« sta izjavila Nakladač in Dva brata v en glas.

»Zamislil si si oseminštirideset, kajne?« je zaključil Hajam po krajšem razmišljanju, nakar sta se Dva brata in Nakladač osuplo spogledala, molče prikimala in spustila roke na mizo.

Zavladala je težka, mučna tišina. Ebu Lula se je poskušal nasmehniti, vendar je samo zagrgal. Ali Rizah je dvignil k Hajamu pogled, ki je bil do takrat prikovan na papir na mizi, in ga obvestil, da to niso čisti posli. Tisti neznanec se je strinjal z njim in opomnil, da je že sam tepcu svetoval, naj se ne posta-

vlja s tem, kar pametni skrijejo, »toda kaj zaleže, tudi jaz ne morem namigovati slepcu«.

»Prav, je pač uganil,« je rekel Nakladač proti družini, vsem in nikomur posebej, nato pa naročil novo rundo za vse, kot da bi želel čim prej vse skupaj potlačiti. »Naključje.«

»Da je naključje?« je vprašal Hajam razdraženo, kot da ga neki vrag žene, da počne vedno nove neumnosti. »Zamisli si neko številko med ena in deset. Pomnoži jo s sedemindvajset. Zdaj število, ki si ga dobil, pomnoži s sedemintrideset. Si? No, zdaj pa mi povej samo zadnjo cifro števila, ki si ga dobil.«

»Pet,« sta naznanila Dva brata in Nakladač, ko sta končala z računanjem.

Na to se je Hajam malo zamislil, kot da računa v glavi, in izjavil, da si je Nakladač zamislil pet, kar je ta potrdil tako, da je pokimal z glavo.

Spet je zavladala težka in gluha tišina. Vsi pogledi so bili uperjeni v Hajama in so zlivali nanj gosto mešanico strahu, jeze in nezaupanja.

»Eh, traparije!« je z gnusom zamahnil Hajam in trudoma poskušal vstati od mize. »Salamenski tepec sem.«

»Nisi tepec, nisi samo tepec,« ga je poučil tisti neznanec.

»Človek ima prav, to je hujše, kot da bi bil tepec, ne počni tega,« mu je dobronamerno svetoval Ebu Lula.

»Kaj pa počnem!« je zamahnil Hajam, obraz pa se mu je spačil od gnusa. Končno mu je uspelo vstati in krenil je proti vratom, ne da bi se od družbe poslovil.